

MOŽNO ROZHODNUTIE O AMNESTII ZMENIŤ ALEBO ZRUŠIŤ?¹

MGR. EVA VRANKOVÁ
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA TEÓRIE PRÁVA A SOCIÁLNYCH VIED

Abstrakt

Cieľom príspevku je poukázať na inštitút amnestie, ktorý patrí k tradičným prerogatívam hlavy štátu, a objasniť sporné otázky súvisiace so zmenou/zrušením rozhodnutia o amnestii. Príspevok mapuje spektrum názorov na túto problematiku, ktoré sa značne líšia. Pozornosť je venovaná najmä právnemu rozboru uznesenia Ústavného súdu Slovenskej republiky z 28. júna 1999, sp. zn. I. ÚS 30/99. Záver príspevku sa zameriava na odpoveď o (ne)zrušiteľnosti rozhodnutia o amnestii a zároveň ponúka možné riešenia *de constitutione ferenda*.

VRANKOVÁ, Eva. Možno rozhodnutie o amnestii zmeniť alebo zrušiť? In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*, roč. 3, 2011, č. 6, s. 137-148.

Úvod

„Moc odpúšťať, ak sa používa múdro, môže mať neobyčajne blahodarný vplyv.“

(Ch. Montesquieu)

Podľa čl. 102 ods. 1 písm. j) Ústavy Slovenskej republiky: „Prezident odpúšťa a zmierňuje tresty uložené súdmi v trestnom konaní a zahŕdza odsúdenie formou individuálnej milosti alebo amnestie.“

„Amnestia (z lat. *amnēstia*² = zhovievavosť, prepáčenie) je normatívny právny akt³, ktorým hlava štátu alebo iný najvyšší štátny orgán odpúšťa právoplatne uložený trest (agraciácia), nariaďuje nezačínať alebo zastaviť trestné stíhanie páchatel'ov trestných činov (abolícia) alebo odstraňuje následky trestu (rehabilitácia).“⁴ „Amnestia je právny inštitút, ktorý oprávňuje hlavu štátu rozhodovať o odpustení či zmiernení trestu alebo jeho následkov u vše-

¹ Tento príspevok vznikol s podporou grantu Univerzity Komenského č. UK/330/2011 na tému Inštitút amnestie v právnom poriadku Slovenskej republiky.

² Z gr. *amnēstia* = zabudnutie.

³ Na rozdiel od zákonov však neupravuje budúce konanie subjektov, ale zrušuje zákonom predvídané dôsledky už vykonaných skutkov.

⁴ CHOVANEC, J. – PALÚŠ, I. *Lexikón ústavného práva*. Bratislava : Procom, 2004, s. 14.

obecne určeného okruhu osôb vyhovujúcich podmienkam stanoveným v amnestijnom rozhodnutí.“⁵

Právo udeľovať amnestiu oddávna patrí k tradičným prerogatívam hlavy štátu a je zrejme také staré ako právny poriadok samotný. Jeho historické prežívanie má filozofické korene v uznávaní skutočnosti, že tak ako nie je dokonalý človek, nie je dokonalý ani právny poriadok, ktorý tvorí.

Na opodstatnenosť existencie amnestie v právnom poriadku štátu sú rôzne a často protikladné názory a hodnotenia. Krajnými mantinelmi širokého spektra názorov sú zatracovanie, prísne odmietanie tohto inštitútu a na druhej strane vyzdvihovanie amnestie ako vyrovnávajúcej brzdy moci výkonnej voči súdnej.

V ústavnom poriadku Slovenskej republiky ako demokratického a právneho štátu sa amnestia akceptuje ako nevyhnutný nástroj na vyrovnanie napätí, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou každého právneho štátu. Rešpektuje sa, že ich zdrojom je vzájomný vzťah medzi jeho dvomi súčasťami – **princípom rovnosti** (ktorý kladie dôraz na rovnaké uplatňovanie právnych noriem voči všetkým) a **princípom spravodlivosti** (ktorý za určitých podmienok pripúšťa určitú mieru individualizovaného prístupu).

V súčasnosti sa na Slovensku stalo veľmi aktuálnou témou zrušenie tzv. Mečiarových amnestií z roku 1998 (rozhodnutia predsedu vlády Slovenskej republiky o amnestii č. 55/1998 Z. z. a č. 214/1998 Z. z. – ide predovšetkým o články V a VI), ktoré vyvolali negatívne ohlasy doma i v zahraničí. A práve uvedená situácia ma inšpirovala k napísaniu tohto príspevku, ktorého cieľom je objasnenie aspoň niektorých sporných otázok súvisiacich s inštitútom amnestie a jej zrušením v podmienkach Slovenskej republiky.

Spektrum názorov na zrušiteľnosť amnestií

Názory slovenských právnikov na túto problematiku sa značne líšia. Vysokoškolský pedagóg J. Cuper konštatuje: „Amnestia – milosť, či už v podobe agraciácie, abolície alebo rehabilitácie, je v podstate právo štátu vzdať sa trestu, úplne alebo čiastočne. Z uvedeného vyplýva, že amnestia na prvý pohľad síce budí dojem, že ide o inštitút práva, v skutočnosti je to inštitút spoločenskej etiky, ktorý sa iba prostriedkami práva vykonáva... Amnestie nikdy nie sú a nemôžu byť amorálne, lebo sú práve naopak vysoko morálnym prostriedkom váženým vo všetkých civilizáciách, nie sú ani právnym suterénom, lebo ich pozná aj naše trestné právo a právo všetkých demokratických aj nedemokratických krajín. Naopak, amnestie sú vysoko morálnym inštitútom, sú prejavom recipročného altruizmu. Vďaka nim sa nemusí žiadať v spoločnosti iný amnestiálny prostriedok, t.j. rehabilitácia nespravodlivo stíhaných.“ Ďalej J. Cuper dodáva, že podľa neho sa amnestia zrušiť nedá, a to ani ústavným

⁵ KLÍMA, K. a kol. *Encyklopédie ústavného práva*. Praha : ASPI, 2007, s. 10.

zákonom. „Ak sa prijme takýto zákon, možno to bude formálne zodpovedať, ale obsahovo môže takýto zákon celkom dobre Ústavný súd SR zrušiť ako odporujúci princípom právneho štátu a právnej istoty.“⁶

„Ak by parlament ústavnou väčšinou zrušil Mečiarove amnestie, súdne konania, pri ktorých sa súdy odvolávali na amnestie, by sa mohli obnoviť“, tvrdí ústavný právnik P. Kresák. „Nebolo by možné ani napadnúť ústavnosť zrušenia amnestií na Ústavnom súde SR. Ústavný zákon totiž nemôže byť napadnutý na Ústavnom súde SR, zaviedla to novela ústavy z roku 2001,“ pripomína Kresák.

Na Ústavný súd SR by sa však podľa ústavného právnika D. Nikodýma z Ústavu štátu a práva SAV mohol teoreticky obrátiť V. Mečiar s tým, že zrušením amnestií boli porušené jeho práva ako vtedajšieho zastupujúceho prezidenta, ktorý amnestie udelil. „Tu je veľký rozpor medzi morálkou a právom,“ upozorňuje Nikodým.⁷

Na otázku, či je možné prelomiť amnestie ústavným zákonom, právnik E. Valko odpovedal, že sa to už v praxi stalo. „Argentínsky najvyšší súd zrušil amnestie z rokov sedemdesiatych, ktoré udelila vojenská junta.“ Podľa Valka nemusí byť pri snahe potrestať vinníkov neprekonateľnou prekážkou ani premlčacia lehota. „Ak by sa argumentovalo premlčaním, je otázne, či bežala premlčacia lehota vzhľadom na to, že nebolo možné uplatniť trestné stíhanie vzhľadom na amnestie, ktoré boli v rozpore s dobrými mravmi.“⁸

Učebnice práva, či už slovenské alebo zahraničné, sa jednoznačne zhodujú na tom, že rozhodnutie o amnestii je nezrušiteľné: „Amnestijné rozhodnutie nie je možné zákonným postupom zrušiť.“⁹ Pre úplnosť treba uviesť, že pokiaľ ide o miesto právnej náuky a jej záväznosť pri uplatňovaní ustanovení ústavy, Ústavný súd SR vyslovil názor: „Výklad práva podaný v právnej ve-

⁶ CUPER, J. Zabudnúť, odpustiť. In *Hospodárske noviny* [online], 29. 9. 2006, [cit. 20. 9. 2011], dostupné na internete: <http://hn.hnonline.sk/2-19407870-k10000_detail-1c>.

⁷ VAVROVÁ, V. Zrušenie amnestií tentoraz možno prejde. In *Pravda* [online], 17. 6. 2011, [cit. 20. 9. 2011], dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/zrusenie-amnestii-tentoraz-mozno-prejde-fpl-sk_domace.asp?c=A110616_200117_sk_domace_p29>.

⁸ Vláda chce prelomiť Mečiarove amnestie ústavným zákonom. In *SME* [online], 29. 7. 2010, [cit. 20. 9. 2011], dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/5484718/vlada-chce-prelomit-meciarove-amnestie-ustavnym-zakonom.html>>.

⁹ KLÍMA, K. a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha : ASPI, 2007, s. 10.; pozri tiež ČIČ, M. a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin : Matica slovenská, 1997, s. 376, HENDRYCH, D. a kol. *Právnícký slovník*. 2. rozš. vyd., Praha : C. H. Beck, 2003, s. 15, PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda: 2. díl: Ústavní právo České republiky: Část 1*. Praha : Linde, 2008, s. 520.

de nemá záväzný význam pre uplatnenie práva a nemožno mu priznať povahu dôkazu.¹⁰

Ani medzi slovenskými politikmi neexistuje na otázku (ne)zrušiteľnosti rozhodnutia o amnestii jednoznačný názor. Riaditeľ odboru verejnej mienky ĽS-HZDS S. Háber vyhlásil: „Amnestie sú v demokratických, ale aj totalitných systémoch v tisícročných dejinách ľudstva rešpektovanou súčasťou právneho systému. Ich spätné rušenie posúva slovenskú spoločnosť vo vnímaní právneho vedomia na perifériu demokracie.“¹¹ „Rozhodnutia súdov od Ústavného súdu SR po Európsky súd pre ľudské práva dali jednoznačne za pravdu tomu právnenému postoju, že amnestie v demokratickom právnom systéme rušiť nemožno a nerobili tak v histórii ani fašistické či komunistické diktatúry.“¹²

Podpredseda Smeru-SD M. Maďarič hovorí: „Amnestie nepovažujem za morálne, ale tiež vnímam, že ich zrušenie by mnohí právnici vnímali ako oslabenie právneho štátu.“¹³ Podľa poslanca Smeru-SD R. Madeja ak amnestiou zanikla trestnosť amnestovaných skutkov, nemožno ju zákonom, hoci ústavným, znovu obnoviť. Predstavitelia Smeru-SD sa už skôr vyjadrili, že Mečiarove amnestie síce boli morálnym suterénom, ale ich zrušenie by bolo suterénom právnym. Sociálni demokrati si však vedia predstaviť deklaratórne odmietnutie Mečiarových amnestií ústavným zákonom. „Bola by to veľká vec, keby Národná rada SR prijala naprieč celým politickým spektrom ústavný zákon, ktorým by sa odsúdili amnestie. Museli by byť odtiaľ ale odstránené ustanovenia s právnymi dôsledkami“¹⁴, vyhlásil predseda Smeru-SD a právnik R. Fico, ktorý si nevie predstaviť, ako by z hľadiska práva obstálo, keby boli amnestie zrušené.¹⁵

¹⁰ Uznesenie Ústavného súdu SR zo 17. 3. 1999, sp. zn. II. ÚS 31/99, s. 6.

¹¹ HÁBER, S. *Stanovisko ĽS-HZDS k zrušeniu amnestií prerokovanými vládou SR*. [online], 22. 6. 2011, [cit. 23. 9. 2011], dostupné na internete: <<http://www.hzds.sk/print.php?mod=zpravy&par=stanovisko-ls-hzds-k-zruseniu-amnestii-prerokovanymi-vladou-sr>>.

¹² HZDS: Zrušenie amnestií je v rozpore s princípmi právneho štátu. In *SME* [online], 30. 7. 2010, [cit. 23. 9. 2011], dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/5486000/hzds-zrusenie-amnestii-je-v-rozpore-s-principmi-pravneho-statu.html>>.

¹³ VAVROVÁ, V. *Zrušenie amnestií tentoraz možno prejde*. In *Pravda* [online], 17. 6. 2011, [cit. 20. 9. 2011], dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/zrusenie-amnestii-tentoraz-mozno-prejde-fpl-sk_domace.asp?c=A110616_200117_sk_domace_p29>.

¹⁴ Tu sa vynára otázka: Má nejaký význam ústavný zákon, ktorý má len deklaratórny charakter a ktorý odmieta amnestie v morálnej rovine?

¹⁵ KDH je kvôli zrušeniu amnestií ochotné podporiť aj opozičný návrh. In *Pravda* [online], 3. 7. 2011, [cit. 23. 9. 2011], dostupné na internete:

Minister vnútra D. Lipšic však oponuje, že amnestie rušili v mnohých krajinách, kde boli buď diktátorské režimy¹⁶, alebo tam, kde boli amnestie vydané na základe podivuhodných okolností.¹⁷

V rozsiahlych diskusiách na internete sa možno stretnúť aj s takýmito názormi: „Amnestia je AMNESTIA! A nikto nemá právo ju meniť. Je na svedomí prezidenta, či sa rozhodne tak, alebo tak.“ „Amnestie sa neudeľujú preto, aby sa rušili.“ „Snaha zrušiť prezidentské amnestie je krok vo svete nevídaný, ba myslím si, že za posledných 100 rokov by sme boli vo svete jediní. K tomuto nezmyslu by bola potrebná zmena ústavy a ja si myslím, že k zmene ústavy by sa nejakým spôsobom mali vyjadriť aj občania tohto štátu. Najlepší spôsob, ako zistiť, čo si občania o takomto kroku myslia, je referendum.“

Kde je teda pravda z hľadiska práva? Možno rozhodnutie o amnestii zmeniť alebo zrušiť?

Rozhodnutie o amnestii by mohlo byť zmenené alebo zrušené najmä vtedy, ak k udeleniu amnestie došlo v rozpore s jej účelom. V takom prípade možno uvažovať o zneužití právomoci priznanej ústavou.

K odpovedi na otázku o účele amnestie sa možno priblížiť cez otázku, či má amnestia slúžiť na neobmedzenú ochranu páchatel'a trestného činu pred trestnou zodpovednosťou, alebo či tento právny inštitút súvisí s kategóriou spravodlivosti. Má slúžiť na odstránenie nespravodlivosti, ak sa v trestnom konaní stala, alebo má slúžiť na prevenciu konfliktov v spoločnosti, ktoré hrozia v prípade vyšetrovania trestného činu?

V našej ústavnoprávnej histórii sa nevytvorila väzba medzi amnestiou a spravodlivosťou. Možno konštatovať, že amnestia sa udeľovala pri príležitosti štátnych sviatkov, ktoré samy niekedy nemali veľa spoločného s ideálom spravodlivosti. Napriek nedostatku historickej skúsenosti s hodnotovým obmedzovaním amnestie v právnom štáte by amnestia mala slúžiť iba na všeobecne rešpektovaný účel.

<http://spravy.pravda.sk/kdh-je-kvoli-zruseniu-amnestii-ochotne-podporit-aj-opozicny-navrh-10w-/sk_domace.asp?c=A110703_095958_sk_domace_p58>.

¹⁶ Napr. senát v Uruguaji v apríli tohto roku zrušil amnestiu vojakom, ktorí spáchali zločiny proti ľudskosti v období junty v rokoch 1973 až 1985. Z hľadiska závažnosti však nemožno zločiny proti ľudskosti porovnávať s trestnými činmi, na ktoré udelil amnestie V. Mečiar (zavlečenie do cudziny a marenie referenda).

¹⁷ Vláda podporila zrušenie Mečiarových amnestií, Smer však nie. In *Pravda* [online], 22. 6. 2011, [cit. 23. 9. 2011], dostupné na internete:

<http://spravy.pravda.sk/vlada-podporila-zrusenie-meciarovych-amnestii-flv-/sk_domace.asp?c=A110622_111629_sk_domace_p58>.

Účel amnestie nemožno identifikovať len s právnymi účinkami amnestie, ale ani s historickými tradíciami¹⁸, za akých sa amnestia spravidla udeľuje. Účelom amnestie by malo byť oslobodenie od trestnej zodpovednosti alebo zmiernenie trestnej zodpovednosti zo spoločnosťou uznaných príčin – predovšetkým sociálnych a humánnych.¹⁹

Rozhodnutia predsedu vlády Slovenskej republiky o amnestii č. 55/1998 Z. z., č. 214/1998 Z. z. a č. 375/1998 Z. z. boli už v minulosti príčinou sporu, ktorého predmetom sa stala možnosť zrušenia už raz udelenej amnestie. Ústavný súd SR podal v tomto spore nasledovný výklad čl. 102 ods. 1 písm. i) (písm. j) podľa platného právneho stavu) Ústavy SR:

„Právom prezidenta Slovenskej republiky upraveným článkom 102 ods. 1 písm. i) Ústavy SR je udeliť amnestiu niektorou z foriem, ktoré sú v tomto článku uvedené.

Súčasťou tohto práva však nie je aj oprávnenie prezidenta Slovenskej republiky akýmkoľvek spôsobom meniť rozhodnutie o amnestii už uverejnené v Zbierke zákonov Slovenskej republiky.“²⁰

Ústavný súd pri výklade predmetného ustanovenia použil najmä metódu jazykového a systematického výkladu.

Z gramatického výkladu pojmu „udelit“ vyplýva, že termín „udelit“²¹ znamená poskytnúť bez náhrady, ako dar, odovzdať do vlastníctva, poskytnúť právo, oprávnenie na používanie, a preto je neprijateľný názor, že by v samotnom tomto pojme mohlo byť implikované právo vziať udelené späť. Tento význam posilňuje slovné spojenie „udeľuje amnestiu“.²²

V súhrne táto interpretačná metóda vyústila do záveru Ústavného súdu SR, že čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy priznáva prezidentovi Slovenskej republiky právo amnestiu vo všetkých jej formách udeliť, z jeho gramatického obsahu naopak nevyplýva právo udelenú amnestiu vziať späť (zrušiť ju). Tento záver sa celkom prirodzene týka nielen prezidenta, ktorý amnestiu sám udelil, ale i každého ďalšieho vykonávateľa tejto funkcie.²³

Z hľadiska systematického výkladu je čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy potrebné zaradiť do dvoch systémov.

¹⁸ Amnestia sa spravidla udeľuje pri významných štátnych príležitostiach (napr. nástup novej hlavy štátu do funkcie) alebo môže slúžiť na upokojenie pomerov obyvateľstva po mimoriadnych udalostiach (napr. v prípade vojny či hospodárskej krízy).

¹⁹ DRGONEC, J. – KVASNIČKOVÁ, J. *Mutácie ústavnosti: Vybrané ústavné inštitúty na Slovensku a vo svete*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2000, s. 86-87.

²⁰ *Uznesenie Ústavného súdu SR z 28. 6. 1999*, sp. zn. I. ÚS 30/99, s. 500.

²¹ ANETTOVÁ, A. *Synonymický slovník slovenčiny*. Bratislava : Veda, 1995.

²² *Uznesenie Ústavného súdu SR z 28. 6. 1999*, sp. zn. I. ÚS 30/99, s. 518.

²³ *Uznesenie Ústavného súdu SR z 28. 6. 1999*, sp. zn. I. ÚS 30/99, s. 519.

V prvom rade je to systém, ktorý tvorí samotná ústava. Právo udeľovať amnestiu patrilo medzi autonómne právomoci hlavy štátu (od prijatia ústavného zákona č. 9/1999 Z. z. ide o právomoc viazanú²⁴).

V druhom rade, avšak z hľadiska podávania výkladu jednoznačne významnejšom, patrí čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy svojimi právnymi účinkami do systému trestného zákonodarstva. Toto zaradenie zásadným a rozhodujúcim spôsobom ohraničuje priestor, v ktorom o pojme amnestia možno uvažovať. Je potvrdením toho, že čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy nemôže mať samostatnú, izolovanú existenciu a že by pri jeho interpretácii bolo možné nevziať do úvahy postupy – pre trestné právo príznačne presne formulované –, ktoré s jej udelením priamo súvisia.

Právnym účinkom (dôsledkom, následkom) udelenia amnestie je objektívny vznik subjektívnej právnej situácie u všetkých osôb, ktorých sa udelená amnestia dotýka. Na druhej strane znamená konkrétne povinnosti pre všetky orgány činné v trestnom konaní vrátane inštitúcií penitenciárnej starostlivosti a inej trestnej agendy.²⁵

Podľa výsledkov systematického výkladu je potrebné čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy vykladať tak, že právne účinky amnestie udelené prezidentom republiky podľa čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy sa prejavujú v tých ustanoveniach Trestného poriadku²⁶, ktoré upravujú postup všetkých orgánov, pre ktoré je rozhodnutie prezidenta republiky záväzné. Trestný poriadok však neobsahuje ustanovenia, ktoré by upravovali postup týchto orgánov po rozhodnutí prezidenta, ktorým by sa právne účinky predtým udelené amnestie negovali.²⁷

Právomoc prezidenta Slovenskej republiky podľa čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy môže byť predmetom úvah z hľadiska zrušiteľnosti rozhodnutia prezidenta o udelení amnestie v troch typoch situácií:

a) hlava štátu mení vlastné rozhodnutie o udelení amnestie,

²⁴ Vzhľadom na značný dosah rozhodnutí o amnestii na právny poriadok a právne vedomie bol čl. 102 ústavy doplnený o ods. 2, z ktorého vyplýva, že rozhodnutie prezidenta, ktorým udeľuje amnestiu, „je platné, ak ho podpíše predseda vlády Slovenskej republiky alebo ním poverený minister; v týchto prípadoch za rozhodnutie prezidenta zodpovedá vláda Slovenskej republiky“. Ide o tzv. **inštitút kontraskignácie**, ktorý možno vnímať ako záruku proti zneužitiu právomoci prezidenta udeliť amnestiu.

²⁵ *Uznesenie Ústavného súdu SR z 28. 6. 1999*, sp. zn. I. ÚS 30/99, s. 520-521.

²⁶ Udelenie milosti a použitie amnestie je upravené v piatej hlave štvrtej časti zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov (§ 472 – 476). Pre naše účely treba spomenúť aj § 395 písm. b) Trestného poriadku: „*Obnova konania v neprospech obvineného je vylúčená, ak sa na trest vzťahuje amnestia prezidenta Slovenskej republiky.*”

²⁷ *Uznesenie Ústavného súdu SR z 28. 6. 1999*, sp. zn. I. ÚS 30/99, s. 524.

- b) hlava štátu mení rozhodnutie predchádzajúceho prezidenta o udelení amnestie,
- c) hlava štátu mení rozhodnutie parlamentu (vlády) o udelení amnestie, ktorý pred jej zvolením zastupoval hlavu štátu.

Ak *a priori* neodmietneme možnosť, že rozhodnutie o amnestii je zrušiteľné, potom sa nevyhnutne treba zaoberať otázkou kritérií, ktoré by zmenu, resp. zrušenie rozhodnutia o udelení amnestie odôvodnili.

Argumentáciu v prospech akceptácie verejného záujmu priniesol do ústavného práva Slovenskej republiky predseda vlády v odôvodnení predloženom Ústavnému súdu SR v konaní vo veci I. ÚS 30/99: „Verejný záujem na zrušení rozhodnutia o amnestii predstavuje prvé a nevyhnutné kritérium, ktoré sa musí preukázať ako predpoklad zrušenia amnestie. Požiadavku verejného záujmu možno odvodiť od princípu právneho štátu ustanoveného v čl. 1 ústavy... Konkrétne okolnosti, ktoré objektívne možno identifikovať s verejným záujmom v právnom štáte, odôvodňujú, aby každý štátny orgán, ktorý pri uplatnení svojej právomoci vydal rozhodnutie, mohol toto rozhodnutie prehodnotiť, vráťane prípadnej zmeny alebo zrušenia rozhodnutia, či už vlastného, alebo rozhodnutia osoby (osôb) vykonávajúcej túto právomoc v predchádzajúcom období...

Vo verejnom záujme uplatnenie právomoci zmeniť alebo zrušiť rozhodnutie o udelení amnestie podľa čl. 102 ods. 1 písm. i) ústavy prichádza do úvahy vtedy, ak zmenená spoločenská a politická situácia dovoľuje hodnotiť pôvodné rozhodnutie ako protiústavné, prípadne protizákonné a zmenou alebo zrušením rozhodnutia sa má nastoliť ústavný stav.“²⁸

Pokiaľ ide o problém týkajúci sa namietanej rektroaktivity návrhu ústavného zákona, ktorým sa majú zrušiť tzv. Mečiarove amnestie, v rámci rozpravy o tomto návrhu D. Lipšic ešte v októbri 2006 uviedol: „Jedným z princípov právneho štátu je nepochybne zákaz retroaktivity právnych noriem, ktorý vyjadruje požiadavku právnej istoty. V oblasti trestnoprávnej je vyjadrený v čl. 50 ods. 6 ústavy, v zmysle ktorého sa trestnosť činu posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Táto zásada je akceptovaná všetkými demokratickými štátmi. Základným účelom zákazu retroaktivity je chrániť dôveru občanov v právo. Retroaktivita je totiž v protiklade so zásadou oprávnenej dôvery v právo, podľa ktorej ten, kto koná podľa práva v danej dobe účinného, sa môže spoliehať, že nebude spätne postihnutý sankciou za protiprávnosť svojho konania. Princíp zákazu retroaktivity v trestnom práve je teda naplnený, ak má každý možnosť vopred vedieť, aké konanie môže byť predmetom jeho trestnej zodpovednosti, inými slovami, nie je prípustné trestať bez existencie primeranej právnej výstrahy...

²⁸ Uznesenie Ústavného súdu SR z 28. 6. 1999, sp. zn. I. ÚS 30/99, s. 505-506.

Je celkom zjavné, že v prípade kauzy zavlečenia M. Kováča ml. do cudziny, ako aj kauzy zmareného referenda tento základný zmysel zákazu retroaktivity úplne absentuje. Obidva skutky boli totiž aj v čase ich spáchania trestnými činmi. Páchatelia skutkov teda boli adekvátne varovaní v tom čase platným a účinným trestným zákonom a prelomenie princípu retroaktivity preto nemôže sklamať ich dôveru v právo. Trestnosť ich činu síce udelením amnestie zanikla, ale to zároveň znamená, že ich skutok v čase spáchania trestným činom nepochybne bol. A tu sa dostávame k základnej otázke: Je za týchto okolností možné porušiť princíp retroaktivity? Podľa nemeckého spolkového ústavného súdu je neprípustnosť retroaktivity výsledkom rešpektovania občanovej dôvery v právo. Ide však o ochranu oprávnenej dôvery. Takže ochranu dôvery si nezaslúži neoprávnené spoliehanie sa na právo, najmä také, keď občan podľa právnej situácie v čase, na ktorý sa retroaktívna norma vzťahuje, si musel byť vedomý jej morálnej závadnosti, a teda musel počítat s možnosťou jej retroaktívnej zmeny. Retroaktívna norma, ústavný zákon v tomto prípade, sa vzťahuje na právnu situáciu v čase udelenia dvoch amnestií. Táto právna situácia bola pritom celkom zjavne morálne neprijateľná. Z uvedeného dôvodu je retroaktivita, ktorá však neohrozuje dôveru občanov v platné právo, prípustná.²⁹

Predseda vlády v odôvodnení vo veci I. ÚS 30/99 argumentoval podobne: „V okolnostiach prerokúvaného prípadu rozhodnutie o zmene amnestie nemá povahu retroaktívneho zásahu do právneho postavenia oprávnenej osoby, pretože obnovenie trestnej zodpovednosti nepoškodilo právne postavenie žiadnej osoby spravajúcej sa podľa práva. Zavlečenie do cudziny aj zmarenie referenda v čase, keď k nim došlo, boli trestnými činmi podľa Trestného zákona (zákon č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov) platného v právne významnom období. Účel právneho inštitútu zákazu retroaktivity slúži na ochranu pred zodpovednosťou za správanie, ktoré bolo v súlade s platným právnym poriadkom v čase konania alebo opomenutia. Inštitútom zákazu retroaktivity sa však nezabezpečuje ochrana pred správaním, ktoré bolo protiprávne v okamihu, keď sa stalo.“³⁰

Ústavný súd sa k argumentácii predsedu vlády vyjadril takto: „Odporca postavil do vzájomnej kontrapozície niektoré princípy a atribúty právneho štátu, výsledkom čoho je podľa jeho názoru nutnosť v konkrétnom prípade potlačiť požiadavku, resp. princíp právnej istoty vrátane zákazu retroaktívneho pôsobenia právnych noriem v prospech ... právnych zásad, ktoré sú silnej-

²⁹ D. KROŠLÁK: *Naši poslanci – odborníci na Radbrucha, retroaktivitu a amnestie*. [online], 22. 11. 2009, [cit. 23. 9. 2011], dostupné na internete: <<http://teorieprava.blogspot.com/2009/11/nasi-poslanci-odbornici-na-radbrucha.html>>.

³⁰ *Uznesenie Ústavného súdu SR z 28. 6. 1999*, sp. zn. I. ÚS 30/99, s. 511-512.

šie ako nedostatok konkrétnej procesnej úpravy.“ Podľa jeho názoru nemôže byť inštitúcia amnestie určená na to, „... aby slúžila bezpráviu“. Ako uvádza ďalej, právny poriadok sa opiera o hodnoty obsiahnuté v pojmach ekvity a verejný záujem. Zrušenie amnestie by podľa jeho ďalšieho názoru mohlo byť akceptované pod podmienkou, že je toto opatrenie nevyhnutné prijať v demokratickej spoločnosti. Verejný záujem preferuje napokon ako nevyhnutné kritérium, ktoré sa musí preukázať ako predpoklad zrušenia amnestie. Poukázal pritom na princípy právneho štátu ustanovené v čl. 1 ústavy, ktoré musia umožniť nápravu rozhodnutí prijatých v období vyznačujúcim sa odklonom od demokratického spôsobu uplatňovania verejnej moci. Je ďalej toho názoru, že s uvedeným verejným záujmom v právnom štáte je v súlade možnosť prehodnotiť rozhodnutie každého štátneho orgánu, ktoré pri uplatnení svojej právomoci vydal, vrátane jeho prípadnej zmeny alebo zrušenia bez ohľadu na to, či ide o rozhodnutie vlastné alebo rozhodnutie jeho predchodcu vo funkcii.

S týmito závermi a názormi odporcu nemožno podľa Ústavného súdu SR súhlasiť najmä z týchto dôvodov: Jedným zo základných princípov právneho štátu je princíp právnej istoty a z neho vyplývajúca ochrana nadobudnutých práv. Nadobúdať práva možno nielen v civilnoprávnej oblasti, ale aj v oblasti trestnoprávnej. Už skôr bolo spomenuté, že nadobudnutými právami treba v konkrétnom prípade rozumieť subjektívnu právnu situáciu osôb, ktorých sa amnestia dotýka. Význam tejto právnej zásady v tomto zmysle chápe – podľa obsahu vyjadrenia – i odporca. Je však toho názoru, že tento princíp je možné prelomiť v prípade, ak k nadobudnutiu práv došlo za situácie, v ktorej muselo byť jeho nadobúdateľovi zrejmé, že morálna závadnosť ich nadobudnutia môže v budúcnosti viesť k ich odňatiu. **Pre prípady amnestie treba považovať tento argument za neopodstatnený.**³¹

Možnosť zmeny amnestie in fraudem popiera jej zmysel. Argumenty spočívajúce v tvrdení, že i pri zrušení amnestie ostáva stíhaným osobám zachované právo prezumpcie neviny, právo na to, aby o ich vine alebo nevine rozhodoval nezávislý súd, nie sú náležité. Tieto práva patria k základným právam a slobodám podľa II. hlavy Ústavy SR a **s udeľovaním amnestie nemajú žiaden súvis.**

Ústavný súd SR prostredníctvom výkladu čl. 102 ods. 1 písm. i) Ústavy SR zaujal stanovisko, že *„žiadne rozhodnutie, ktorým prezident Slovenskej republiky podľa trestnoprávných hľadísk zhoršuje postavenie osôb, ktoré nadobudli udelením amnestie, sa nemôže opierať o oprávnenie vyplývajúce z uvedeného článku Ústavy SR“*.³² Týmto svojím výkladom dal Ústavný súd

³¹ *Uznesenie Ústavného súdu SR z 28. 6. 1999, sp. zn. I. ÚS 30/99, s. 524-525.*

³² *Uznesenie Ústavného súdu SR z 28. 6. 1999, sp. zn. I. ÚS 30/99, s. 527.*

SR právne významnú odpoveď na otázku, či udelenú amnestiu možno zmeniť alebo zrušiť.³³

Záver

Rozhodnutie o udelení amnestie je teda v súlade s platnou ústavnou úpravou **nezrušiteľné**, t.j. že dňom jeho úradnej publikácie v Zbierke zákonov Slovenskej republiky sa stáva záväzným a nemožno ho zužovať, rozširovať či akýmkoľvek iným spôsobom zmeniť či zrušiť.

Ak by sme však pripustili možnosť, že amnestie sú zrušiteľné, jednou z kľúčových otázok by bolo, **ktorý štátny orgán by bol oprávnený zrušiť** rozhodnutie o udelení amnestie. Touto právomocou nedisponuje ani prezident, Ústavný súd SR a ani Národná rada SR.

Otázny tiež zostáva **spôsob, akým by bolo možné zrušiť** rozhodnutie o amnestii. V Slovenskej republike je v súčasnosti aktuálnou témou prijatie už vyššie spomínaného ústavného zákona, ktorý by zrušil rozhodnutie o udelení amnestie. Avšak prijatím takéhoto zákona by došlo k paradoxnej situácii, pretože ústavný zákon by sa dostal do rozporu s Ústavou SR. Podľa môjho názoru by bol takýto ústavný zákon retroaktívny, v rozpore s princípom právnej istoty a závažným problémom by bolo porušenie princípu deľby moci medzi zákonodarnú, výkonnú a súdnu moc. Došlo by k narušeniu rovnováhy medzi jednotlivými zložkami štátnej moci, kde zákonodarná moc by sa stala dominantnou zložkou štátnej moci.

Domnievam sa, že z hľadiska právnej úpravy amnestie *de constitutione ferenda* by bola možným riešením **priama novela Ústavy SR obsahujúca taxatívny výpočet najzávažnejších trestných činov ustanovených v Trestnom zákone** (založenie, zosnovanie a podporovanie teroristickej skupiny, trestné činy proti mieru a ľudskosti a ďalšie trestné činy, ktoré majú významný spoločenský dosah a pri ktorých existuje osobitná možnosť zneužitia práva udeliť amnestiu), **ktoré by boli vylúčené z práva prezidenta udeliť amnestiu**, aby sa tak zabránilo rozhodnutiam, ktoré sú nespravodlivé a len ťažko obhájitelné pred verejnou mienkou doma i v zahraničí. Na druhej strane však treba uviesť, že pre ústavodarcu by bolo isto veľmi zložité vymedziť okruh takýchto neamnestovateľných trestných činov, a sporným tiež zostáva, či by takouto ústavnou úpravou amnestia nestratila svoj účel ako **inštitút, ktorý má demonštrovať dobrú vôľu a zhovievavosť**.

³³ Aj podľa rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva spätné zrušenie amnestií „nie je vo všeobecnosti prípustné, pretože sú uverejnené v Zbierke zákonov. Ich zrušenie by bolo v rozpore s princípom právnej istoty a princípom, ktorý zakazuje retroaktivitu v trestnom práve.“ Bližšie pozri Case of Lexa v. Slovakia (Application No. 54334/00).

Recenzent: JUDr. Eduard Bárány, DrSc., prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

VRANKOVÁ, Eva. Is it possible to amend or revoke a decision on amnesty? In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*, Vol. 3, 2011, No. 6, p. 137-148.

In the constitutional system of the Slovak Republic amnesty is accepted as an inevitable tool to balance tension which is an inseparable part of each legal state. Recently revocation of so-called „Amnesties of Mečiar“ from 1998 has become the actual issue in Slovakia, for which my article tries to find the answer. The article is aimed at disclosing various opinions from leading lawyers, politicians and general public. It tries to find the truth from a legal point of view: Is it possible to amend or revoke a decision on amnesty? The answer can be found in interpretation of Article 102, para. 1 letter j) (previously i)) of the Constitution of the Slovak Republic. In the decision No. I. ÚS 30/99, the Constitutional Court held that a decision on amnesty is from the day of its publication in the Collection of Laws of the Slovak Republic binding and cannot be narrowed, extended or in any other way amended or revoked. The end of the article focuses on the possible solutions *de constitutione ferenda* so that amnesty can maintain its purpose as an institute demonstrating good will and forbearance.